

מכותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

העלון מוקדש לעילוי נשמת גוטה ליעילי נישמת שמואל בן אברהם לייב

שבת
ה'תשע"ח

גיליון
16

יציאת השבת
17:57

כניסת השבת
16:43

פרשת
משפטים

ברכות ואיחולים

ליניב לוזון
(מחזור ל')
לרגל נישואיו
עם מאיה

לאילן פימה
(שיעור ב')
לרגל אירוסיו
עם כינרת

לרב אליהו כהן
ורעייתו אסתר
להולדת הבת
רבקה מזל

לאלהיה קליין
ורעייתו חני
להולדת הבת

לאבנר שטרון
(מחזור מ"ב)
ורעייתו ליאת
להולדת הבן

לדוד סימן טוב
(מחזור מ"ה)
ורעייתו רחל
להולדת הבן

החירות שבמעמד הר סיני

ר' נתנאל פראי • מאמר פתיחה

עריכה זיו ששון ארזי
גרפיקה נח גליק

לתגובות, הערות, הארות
ושליחת מאמרים
rziv111@gmail.com

זמני תפילות ושיעורים ליל שבת

16:15 סדר פ"ש, שיר השירים
17:00 תפילת מנחה בביהמ"ד
קבלת שבת על גג הישיבה
שיחה - הרב קלופשטוק
תפילת ערבית - ביהמ"ד
עונג שבת בפינת בית המדרש
יום השבת
7:15 שיעור על היחס בין ההפטרה לפרשה -
מו"ר הרב הדרי בפינת ביהמ"ד
8:00 תפילת שחרית
(סוף זמן ק"ש למג"א 8.23)
הלכות שבת - מו"ר ראש הישיבה
10:30 קידוש ושיעור פ"ש - הרב יגור
12:45 מנחה גדולה
16:50 סעודה שלישית בחדר האוכל
שיחה - הרב טוביה ליפשיץ
18:10 תפילת ערבית, הבדלה
מוצ"ש
20:00 מלווה מלכה ושיעור עיון
הרב דוד נתיב באולם רייספלד (להביא תנ"ך)
לזכר הק' יוחאי ליפשיץ הי"ד
במלאת 10 שנים לעקידתו

השעבוד, עונשו שישתעבד לעולם. וכדברי הגמרא (קידושין כב,ב): איבר ששמע בהר סיני "כי לי בני ישראל עבדים" ולא עבדים לעבדים הלך וקנה את עצמו, ירצע את אָנו. עתה נוכל ליישב את שאלתנו מה היחס בין פרשת משפטים ליתרו. יש כאן שני צדדים של מעמד הר סיני - בפרשת יתרו מתואר הצד הראשון של המטבע - כיצד כלל ישראל השתעבדו וקיבלו את עול מלכותו יתברך. ובפרשתנו מבואר הפן השני - כיצד אותה עבדות גרמה לנו לחירות בבחינת "כי עבדיי הם". "אין לך בין חורין אלא מי שעוסק בתורה", וברוך השם זוכים אנו ללמוד תורה בישיבת הכותל, אך כדי לקבל את התורה עלינו להשתחרר מהעבדות. עלינו להוריד את השעבוד שרודף אותנו, בפרט בימים הגדולים הללו "ימי השובבים", כל אחד ועניינו הוא (סמרטפונים, וואצפ וכו') ולתקן את האיברים המשעבדים אותנו, שהם האיברים המרכזיים - בחינת **"הפה"** ⁴ ("יגד") שנדבר פחות לשון הרע וכן לדעת שכוח גדול שמור לפה ואם האדם מתרגל לדבר דיבורים של תורה וקדושה, דבר זה ישפיע על הלך מחשבותיו וגם על ליבו. ובחינת העיץ ("וירא") על ידי ההתחזקות התמידית כנגד מראה עינו ורצון ליבו. יהי רצון שנזכה למעלת החירות בה זכו עם ישראל בעומדם לפני הר סיני, וכך נזכה לחירות גשמית ורוחנית. אמן.

לקראת סוף הפרשה ישנה כריית ברית: "ויקח משה את-הדם, ויזרק על-העם; ויאמר, הנה דם-הברית אשר פרת יהוה עִמָּכֶם, על כל-הדְּבָרִים, הָאֵלֶּה". כידוע, ישנה מחלוקת ראשונים כיצד הוא סדר הפרשיות בתורה, לדעת הרבה מן הראשונים סדר פרשיות יתרו ומשפטים ניתנו כסדר הוויתן, דהיינו אחרי שה' דיבר את עשרת הדיברות ציווה להודיע לישראל את סדר הדינים שבפרשת משפטים, וא"כ יוצא איפוא כי על כל המצוות הללו נכרתה ברית התורה שבסוף פרשת משפטים, וגשאלת השאלה מה היחס בין פרשת יתרו לפרשת משפטים - מדוע התורה חוזרת שוב על עניין קבלת התורה? וכן יש להבין מדוע נכרתה הברית דווקא על נושא העבדות, הדינים והמשפטים? פרשתנו פותחת בדיני עבדים, וכידוע עבד יוצא לחירות בשן ועין, ועל כך אומר המדרש:

"אמר רב יעקב בר זבדי : מאי טעם עבד יוצא בשן ועין, מהכא 'וירא', 'ויגד' ('וירא חם אבי נענץ את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ' (בראשית ט"ב) ('כי ל'ו ח').

ומפרש רבנו בחיי: "ראה בעיניו והגיד בפיו ונתקלל על זה 'ארור נענץ עבד עבדים יהיה לאחיו'. וכיון שלקו האיברים החוטאים נפטר הגוף מעונש עבדות".

ביאור הדבר, שמושג העבדות בא לעולם כתוצאה מחטא שנעשה בראיה ובדיבור - "וירא", "ויגד". וכל עבד נושא בקרבו נקודת הקלקול באברים האלו. ולפיכך כאשר לקו העין או השן, תוקן בעבד שורש עניין העבדות. ואמנם הדברים עדיין צריכים עוד ביאור, מדוע התורה הקפידה דווקא על שני האיברים הללו ולא על איברים אחרים. הרי לכאורה, במבט ראשון, נראה כי השן והעין פעלו את החטא במקרה ואין להם קשר ותוכן לחטא עצמו. אם כן מדוע בהשחתת אלו האיברים נתקן החטא שנבע מקלקול פנימי?

כדי לבאר את העניין עלינו להבין מהו עבד. כותב המהר"ל (גבורות ה' פרק מ"ד): "העבד הוא חומרי וכמו שאמרו (קידושין ס"ב,ב): 'שבו לכם פה עם החמור' - עם הדומה לחמור. כי העבד דומה לחמור שהוא משועבד ומתפעל ואינו פועל כמו העבד הזה".

ניתן לומר שהמהר"ל קובע ששורש עניינה של העבדות - להיות נפעל ומשועבד לכוחות זרים. הביטוי החיצוני לעניין העבדות הוא - להיות משועבד לאדון המושל עליו ומשעבד אותו כרצונו. אך השורש הפנימי והרוחני של העבדות הוא להיות משועבד לאותו זקן וכסילי - היצר. ואכן זהו התוכן הפנימי של חטא נענץ - הוא התפעל והשתעבד ליצרו הרע, אותה השתעבדות שפלה הולידה בעולם את שורש עניין העבדות.

ישנה עוד אפשרות לשחרור עבד עברי: "ואם-אמר יאמר, העבד, אֶהְיֶה אֶת-אֲדֹנִי, .. לא אצא, חפשי. .. והגישו אֶל-הַדֹּלֶת, או אֶל-הַמְּזוּזָה; וַיִּרְצַע אֲדֹנָיו אֶת-אָזְנוֹ בַּמַּרְצָע, וַעֲבָד לְעֹלָם". יהודי שזלזל במעלתו ורוצה את

⁴ עי' במהר"ל בדרך חיים א', יז'. שביאר שהדיבור הוא כוח גופני שיש לו כוח להשפיע על השכל
⁵ עי' באור החיים הק' בסוף פרשת אחרי מות (יח,ב) שבלי שמירת העיניים א"א לעמוד בניסיון של העריות.

¹ עי' אבן עזרא, רמב"ן וספורנו.
² עי' בהרחבה בשיחות הרב צבי יהודה זצ"ל לפרשיות השבוע, פרשת משפטים סדרה א' מס 8.
³ ע"פ הגמ' בסוכה פרק חמישי.

מאמר תגובה

ר' חנוך שטראוס • מאמר תגובה ל"עונש מוות למחבלים"

עוד יש לדון בסוגיית זו מדין 'מלכות':

אחד הכללים היסודיים בדיני ממונות ומשפט, הוא הכלל 'דינא מלכותא דינא', כלומר דין המלכות הוא דין, וחייב אדם לשמור ולקיים את דיני המלכות. ודייקו חכמי הראשונים, שדווקא דין המלכות הוא דין, אבל לא דין המלך, כלומר אם יקום מלך ויגזור גזירות המנוגדות את ההגיון והמוסר המקובל, הרי שלגזירות אלו אין תוקף, ורק לתקנות המקובלות בשאר המלכויות יש תוקף (נימוקי יוסף ב"ב נד, ב).

הסייג המשמעוטי ביותר שעומד בפני המלכות שכל דין הנוגד את חוקי התורה, אין לו תוקף מחייב, (ע"פ סנה' מט, א, וכן פסק הרמב"ם מלכים ג, ט). ולכן גם אם הממשלה היא המלכות עדיין לא יכולה לחוקק חוק נגד התורה.

הרמב"ם בהלכות מלכים פרק א' כותב על מינוי המלך, בין היתר מובא שם שמלך צריך להתמנות ע"פ בית דין של שבעים זקנים וע"פ נביא, וששמלכים אותו אז מושחים אותו בשמן המשחה וצריך להמליך מלך דווקא מבית דוד, ובפרק שני מובא שם ברמב"ם כמה כבוד עושים למלך שמשתחוים לו וכו', ובפרק שלישי מובא שהמלך כותב ספר תורה לעצמו ושהספר לא יזוז ממנו ושיקרא בו כל חייו. מכל זה ניתן לראות שלא פשוט בימינו להמליך מלך, ובטח קשה לומר שראש הממשלה או הממשלה עצמה נחשבת כמלכות, ובטח שלא נוכל לברך את הברכה שכתובה במסכת ברכות (נח, א) שהוראה מלך צריך לברך ברכה מיוחדת.

הרב זצ"ל כתב במשפט כהן ס"קמ"ד כתב: "שבזמן שאין מלך, כיוון שמשפטי המלוכה הם ג"כ מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכויות של המשפטים ליד האומה בכלל. וביחוד נראה שגם כל שופט שקם בישראל דין מלך יש לו, לענין כמה משפטי המלוכה ובמיוחד למה שנוגע להנהגת הכלל".

בקטע הזה יש לדון בדברי הרב זצ"ל למה התכוון שכתב "לענין כמה משפטי מלוכה" האם יש לו דין מלך גם להריגה. לכאורה משמע מדבריו שכדי למנוע אנדרלמוסיה יהיה ניתן בעזרת הכלל 'דינא דמלכותא', לקבוע חוקים ולקחת מס וכל הדברים שצריך לעשות כדי לנהל מדינה כתיקונה, אבל אין למי שיבחר לעמוד בראשה דין 'מלך' שעליו התכוון הש"ס והרמב"ם.

ובמיוחד אפשר להוסיף שבמקרה של הממשלה בימינו בה יש חכ"ם ערבים ולהבדיל אלפי הבדלות אנשים שלא כולם שומרי תורה ומצוות, האם גם לזה התכוון הרב זצ"ל שיש גדר של מלוכה. ואפשר לצרף את אמירתו של הרב יצחק יוסף שליט"א שראשי הביטחון בכלל מתנגדים לעניין, נוכל לומר שיש כאן אולי אפילו סכנה לעם ישראל שנמצא בכל העולם.

שאלתי בעניין זה את מו"ר הגר"א **בנצ'ל שליט"א** ואמר לי שמחבלים אפשר להרוג (אולי מצד 'רודף' ולא דבר כאשר הם כבר לא יכולים להזיק) אבל יהודים אי אפשר להרוג (כי מבין אולי שאין גדר היום של מלך).

כפי שראינו, הסוגייה מאוד מסובכת ויש צדדים לכאן ולכאן, וצריך הכרעה של גדולים כהגדרתו של הרב יצחק יוסף שליט"א, ולכן בשביל זה הרב זצ"ל הקים את הרבנות הראשית בשביל להכריע בעניינים כאלה כלליות.

בעלון הקודם (חודש שבט) חברי הרב אלון אלהרר כתב מאמר שעסק ב-'דין עונש מוות למחבלים', ונטיית המאמר הייתה שניתן כיום לבצע עונש זה. כפי שאלון ציין נושא זה רחב מאוד, וטעון במיוחד, ובמאמר זה ארצה להראות את הכיוון השני של ההלכה ולהראות כי יש צדדים ולכאן ולכאן, ושלא פשוט בכלל שאכן ניתן לבצע עונש זה.

נתחיל דווקא מהסוף, במאמר הובאו דבריו של **הראשון לציון הרב יצחק יוסף שליט"א** מתוך שיחתו בבית הכנסת 'היזדים' במוצ"ש של פרשת שמות, **שפסק שאין לחוקק את החוק**. משני טעמים: א' - אין היום סנהדרין, ולכן אי אפשר להרוג. ב' - משום שאז יהיו כל היהודים שבכל העולם בסכנה, וצ"ע שכל אנשי הביטחון גם כן מתנגדים לחוק הזה, והוסיף שזה לא קשור לשמאל או ימין, אלא זה קשור לשיקול דעת של רב גדול.

נרצה קצת להסביר ולהרחיב בדבריו - מפני הצורך שלא יהיה העם פרוץ ושלא יתרכו עוברי עברה, מסרה התורה את הדין לבית דין לפעול לפי שיקול דעתם ולהרוג למרות שאין סנהדרין, לצורך השעה.

כעת יש לדון האם יכולת זאת שנמסרה לבית הדין לדון את העבריינים שלא ע"פ פרטי התורה אלא לצורך השעה ואף להרוג, באיזה ב"ד הדברים אמורים - האם צריך דווקא שיהיו ב"ד סמוכים או שזה מסור לכל ב"ד אפילו אינם סמוכים:

ישנו חבל ראשונים שסוברים שאף דיינים שאינם סמוכים יכולים לדון בדיני נפשות, והם: הטור (חו"מ ס"ב), והרשב"א (בתשובה ח"ה סימן רלח), ריב"ש ועוד, וכך פסקו השו"ע והרמ"א בסימן ב' בחושן משפט.

לעומת זאת ישנו חבל ראשונים גדול שסובר דבעינן דווקא מומחים, והם: הר"ן, נימוקי יוסף (סנהדרין כב, ב), ריטב"א (ב"מ פד, א), רבינו יונה (סנהדרין נב, ב).

בדעת הרמב"ם יש לדון מפני שלא הצריך גדול בשביל ההכרעה, סימן שאולי סבר שצריך סמוכים כדי לא לתת לכל ב"ד גם של שלושה הדיוטות להכריע ולהרוג (וכך רצה לומר הרב בנימין רבינוביץ תאומים - אחיינו של הרב זצ"ל). בתשובת הרא"ש כלל יד' ס"ח כתב: "שבכל הארצות ששמעתי עליהם אין דנין דיני נפשות, לולי פה בארץ ספרד, ותמהתי מאוד בבואי הלום איך היו דנין דיני נפשות בלא סנהדרין".

הרי"ף (בב"ק צו ע"ב) הצריך דווקא גדול הדור.

יוצא לפי זה שמרן השולחן ערוך שפוסק בד"כ על-פי שלושת עמודי ההוראה - רי"ף, רמב"ם ורא"ש היה צריך לכאן להכריע שצריך דווקא מומחים, לעומת זאת אפשר לומר שאחרי שהשו"ע פסק אז אין לערער, אבל מכיוון שמדובר בהריגה אז אולי בכל זאת אפשר לערער אחרי השו"ע. ואכן, חלק מגדולי האחרונים פסקו שצריך דווקא סמוכים - בעל חידושי הר"ם ובעל ישועות ישראל (כך הובא במאמרו של הרב תאומים), שאין לדון דיני עונש מיתה.

אף בדעת הלבוש ניתן להסתפק, שאחרי שהביא את המחבר כתב, שמכיוון שדנים היו שלא ע"פ התורה (בלא עדים והתראה) אז אסור להעניש את העונש שהיה ראוי לבוא עליו ע"פ התורה ולכן אין להרוג כיום⁸, ואף בערוך השולחן משמע אולי שאין להרוג (כתב לייסר גופו וצ"ע).

⁷ ולגבי המקורות שאלון הביא במאמר מתשובות הרא"ש שלכאורה משמע משם שהוא כן היה בעד להרוג, לדעתי אין ללמוד משם כי שם דן מצד דין זקן ממרא שדינו חמור יותר וגם יכול עדיין להזיק

⁸ ולכאורה הוא אומר זאת בדעת השו"ע מכיוון שדן בדבריו.

⁶ הכוונה היא שקיבלו 'סמיכה', דהיינו רשות לדון, מדיינים אחרים שהם בעצמם 'סמוכים'. ונמצא שכל דין הוא סמוך מפי סמוך עד משה רבינו. ויש לדעת כי בסוף תקופת האמוראים נפסקה הסמיכה, ולפיכך אין לנו בזמן הזה לא דיני נפשות ולא שאר דינים שאפשר לדוןם רק בדיינים סמוכים.

גיור קטן הגדל במשפחה חילונית

ר' אלון אלהרר • אלון חודשי

יש שביקשו להקשות על שיטת האוסרים שהרי רק ביה"ד צריכים לכוון זכין, אך כאשר אימו או אביו מביאים אותו להתגייר הרי זהו מכוח "ניחא ליה במאי דעביד אבוהון" (נוח לו כמה שעושה אביו)⁹ ואם כן, אף אם נגיד שחוב הוא לו, הרי שאם אביו מביאו- אין זה עניינו. אבל על טענה זאת כבר התייחס בשו"ת זכר יצחק חלק א סימן ב: "אבל כאן שאביו ואמו עבריינים הם לכל התורה והם אינם רוצים באמת להכניסו בכלל המצוות אחרי שגם הם בעצמם אינם מקיימים, אין זה כ'הביאו אביו להתגייר' דהרי הגירות היא קבלת כל התורה כולה, וא"כ הוי רק כמו שאנו בעצמינו מכניסים אותן ולזה אין בידינו כח". ודברים דומים כותב מרן הראי"ה קוק בדעת כהן סימן קמ"ז.

לסיכום הדברים עד כה יוצא איפוא שלא ניתן לגייר גר קטן שיוצאים שגדל בבית חילוני.

אכן ישנם פוסקים שכן התיירו. בשו"ת בית יצחק העלה סברא: "עדיף ליה ליכנס לכלל ישראל. אף שיענש. דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וזכות גדול לפניו אף שעבר על מקצת עבירות."¹⁰ האגרות משה (אה"ע ח"ד סי' כו אות ג) מעלה סברא דומה לדברי הבית יצחק.¹²

דין ההתעטפות בטלית

שאול הירש וישי דמארי / שיעור א' • פינת ההלכה

השו"ע באו"ח הל' ציצית סי' ח' פוסק כשיטת 'בעל העיטור': "סדר עטיפתו כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכיסוי הראש פעמים בגילוי הראש, ונכון שיכסה ראשו בטלית".

לגבי פסיקת ההלכה, כותב הפסקי תשובות¹⁵ ע"פ השו"ע שאין צריך להתעטף כ'עטיפת הישמעאלים' אלא די בעטיפת ראש רגילה, ואף עטיפת הראש אינה מעיקר הדין אלא למצווה מן המובחר¹⁶.

ומוסף הפסקי תשובות' וכותב שאומנם מנהג ישראל מדורי דורות להתעטף כעטיפת ישמעאלים, וכ"פ המשנ"ב (שם, סק"ד) וה'ילקוט יוסף' (שם, סע' ח') להלכה, שכן צריכה להיות דרך העיטוף, ולא כדעת השו"ע. ומביא ה'ילקוט יוסף' שכן גם פסקו שו"ת הרדב"ז, האר"י בשער הכוונות כשיטת הגאונים, וכן פסק גם הבן איש חי ועוד כמה מן האחרונים, שלא כדעת 'בעל העיטור'.

לסיכום, רובא דעלמא המתעטפים כעטיפת הישמעאלים, על אף שמרן השו"ע לא פסק כך, מסתמכים על האחרונים שפסקו כשיטת הגאונים, ומאידך גם לא סותרים את מרן השו"ע, בכך שבכל שאר התפילה לבושים בטלית "כדרך בני אדם".

ואלו שאינם מתעטפים כדרך הישמעאלים אלא פורסים הטלית על ראשם וגופם ומסתפקים בזה (כמו שהזכרנו בפתיחה), מסתמכים על דעת 'בעל העיטור' וכמו שפסק מרן השו"ע. ואף מי שלבש הטלית ישר לאחר הברכה ולא התעטף או שם הטלית על ראשו לאחר הברכה, יצא י"ח, היות שלשיטת השו"ע כיסוי הראש אינו מעיקר הדין.

במסכת הנלמדת בישיבה, מסכת כתובות, מביאה הגמרא (יא,א) את דעת רב הונא: "גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד". הגמרא מבררת שהחידוש בדין זה על פני דין 'זכין' רגיל הוא שהייתי יכול להגיד שכאן אין זכות כיוון שנוח לו בהפקרותו, קמ"ל שקטן שלא טעם את טעם האיסור- נוח לו בקבלת מצוות ולכן זכות היא לו לגיירו. הגמרא ממשיכה ואמרת שכאשר הוא בא עם אביו (או עם אימו)⁹ אנחנו מגיירים אותו משום דניחא ליה כמה שעושה אביו. השאלה שנשאלת היא האם אפשר לקבל גר קטן שאנו יודעים שיגדל בבית חילוני ויש אומדנא דמוכח שלא ישמור תורה ומצוות. הגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת מטה לוי ח"ב סימן נ"ה פסק: "...משא"כ בנידון דידן דהאב יצא מהכלל דהוא כמומר לכל התורה, ע"כ בכהאי גוונא לא מקרי זכות רק חובה". על האוסרים גם נמנה הרב אברהם שרמן במאמרו 'תוקף גיור קטין ובו מוכיח לאסור גיור קטן שחובה היא לו מכח דברי הגמרא שגיר קטן מועיל משום שלא טעם טעם חטא, א"כ, הגמרא עצמה תולה את היתר הגיור בענין קיום המצוות. (ומפורש הדבר בריטב"א שכתב: "ודקאמרת ניהוש שמא ימחה, יש לומר דכיון דנתחנך מקטנותו והורגל בתורת ישראל הקדושה מסתמא לא יסור ממנה").

בעקבות הלימוד בסדר הלכה שלאחר התפילה, עלתה לנו השאלה לגבי המנהג של אלו המתעטפים ע"י שפורסים הטלית על ראשם וגופם ומסתפקים בזה, דלא כעטיפת הישמעאלים וכמנהג רובא דעלמא. מאמר זה יעסוק במקורות הדין של עטיפת הציצית ומנהגנו כיום.

התורה כותבת בדברים פרק כב: "גָּדְלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל-אַרְבַּע כְּנָפֹת כֹּסֶתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה-בָּהּ:"

בתוספתא במסכת ברכות (פ"ו ה"י) מובא לשון ברכת הציצית: "כשהוא מתעטף או' ברוך אשר קדש' במצ' וצו' להתעטף בציצית" הטור באו"ח סי' ח' מביא מחלוקת בצורת עטיפת הציצית לאחר הברכה.

לפי שיטת הגאונים, ההתעטפות צריכה להיות כעטיפת הישמעאלים¹³. ומביא הטור שיטה נוספת של 'בעל העיטור' שדרך העיטוף הוא "כדרך בני אדם". שמתכסין בכסותן ועוסקין במלאכתן, פעמים בכיסוי הראש ופעמים בגילוי הראש¹⁴.

הב"י מפרש את טעם הגאונים שלמדו מלשון הברכה בתוספתא בברכות 'להתעטף בציצית'.

ובפרק אלו מגלחין (מו"ק כד.) אומר שמואל שכל עיטוף שאינו כעטיפת הישמעאלים אינו עיטוף. מכאן לומדים הגאונים את צורת העיטוף לגבי ציצית.

הב"י ממשיך ומפרש את טעמו של 'בעל העיטור', שסובר שכל דבריו של שמואל במסכת מו"ק, הוא רק בהקשר הסוגיה שם לגבי אבלות, אך לא משליכים דין זה אף לגבי ציצית. ולומד את דרך העיטוף מהפס' "אֲשֶׁר תִּכְסֶּה-בָּהּ" שמלשון כיסוי משמע כדרך שבני אדם מתכסין.

⁹ הוא לו. מוכח מכאן שלא אומרים עדיף שיהיה יהודי למרות שאינו מקיים מצוות, ואע"פ שזה שאינו מקיים מצוות הוא מחמת אונס. ע"ש. (הוכחה זו שמעתי מ' אלחנן אוריאל שליט"א).

¹⁰ אך הנדון שם הוא לימוד תורה לילדים אשר יש ספק ביהדותם לכן מציע האג"מ לגייר ומעלה סברא זאת לחיזוק טענתו.

¹¹ לגבי עיטוף כדרך הישמעאלים' עיין בילקוט יוסף סי' ח' סעיף כו'.

¹² אמר לנו הגר"א נבנצל שליט"א שצורת הלבישה "כדרך בני אדם" היא בצורה שבה אנו מתעטפים כיום בשעת התפילה.

¹³ "פסקי תשובות" סימן ח' סעיף ד' צורת עטיפת הטלית.

¹⁴ ומעיר שם הפסקי תשובות שאף מצינו לכמה מגדולי ישראל שלא היו עושים כעטיפת הישמעאלים, כגון הגר"א והחזון איש.

⁹ ברש"י משמע שרק אביו יוצר גדר חדש שלא מדין בית הדין (ראה רשב"א). אך מהריטב"א ברש"י משמע שאין הקפידא דווקא באביו וגם על אימו אומרים נחא ליה כמה שעושה אימו. וכן ברור בשו"ת דעת כהן סימן קמז.

¹⁰ וכך משמע מפסקי דין רבניים משפטי שאול סימן לח ודייקן דבריהם מראשונים ובפרט מהשט"מ: "ואפשר דכל שיש לו אב ואם ומביאים אותו להתגייר אף על גב דאינם מתגיירים עמו נח"ל במאי דעבדי ליה אביו ואמו ואי"צ דעת ב"ד".

¹¹ אך קשה על דבריו שהרי המשנה בסנהדרין כותבת שיש כאלה שאין להם חלק לעולם הבא. וכן ישנה מחלוקת האם לגויים יש חלק לעולם הבא.

ה. העורך - ע"י תוס' בקידושין וב"ד"ה 'כשתברח ממנו' - שאומר שכאשר העבד ברח מאדונו היהודי אל הגוי, לא אומרים שעדיף לשחרר אותו כבר מעכשיו ויהיה מיד בן חורין ויתחייב במצוות, מפני שלא יוכל לקיימם בבית העכו"ם ונמצא שחוב

חכם מנחם משה - בעל ה"אהבת חיים"

עומר דיין / שיעור ו' • פינת גדולי ישראל

מבין כתביו הוצאו לאור רק שלושה.

ליקוטי מנשה - ליקוטי הלכות כתובים בשפה פשוטה בעיקר על אורח חיים.

אהבת חיים - מעשיות על סדר פרשת השבוע הכולל דרשות, והלכות מתוך הליקוטי מנשה. בנוסף הדפיס קונטרס קטן בשם 'שער החיים'. כתבים נוספים אבדו במהלך השנים.

נכדו- יוסף שבתאי, הוציא מעין ספר בו מסופר על קורות חייו של סבו, חכם מנחם מנשה.

בספר "אביהם של ישראל" (חלק ב' עמ' 21-22), מובא בתמצות על היחס של הרב מרדכי אליהו זצ"ל לחכם מנחם:

"הרב (אליהו) זצ"ל מעולם לא סיפר על חוכמת הקבלה שלמד. הוא לא סיפר ממי, מתי ועם מי למד. בשנתו האחרונה לפני שנכנס לבית החולי, סיפר לבני ביתו על "חכם מנחם מנשה" זצ"ל, שהיה נקרא "הפחח". הרב אמר עליו שהוא היה אחד מל"ו צדיקים אם לא הראשון שבהם. וזה היה פלא, שכן הרב נזהר מאוד בלשונו, וכל שכן שיאמר על מישהו שהוא אחד מל"ו הצדיקים... (עוד אמר עליו) שהוא מאותם הצדיקים שעצרו כתפילתם את הצבאות של הרשעה הגרמנית בשעה שרצו להיכנס לארץ דרך אל-עלמיין במצרים".

המשיך הרב בדבריו וסיפר שהרה"ג יהודה צדקה, ראש ישיבת "פורת יוסף" ביקש מחכם מנשה "הפחח", לבוא וללמד בישיבה. בתחילה סירב חכם מנשה בטענה שהוא איש ופשוט ורק פחח. אבל בסופו של דבר השתכנע ובא ללמד בפורת יוסף...

הרב סיפר ש"הפחח" היה מלמד אותם להפיץ תורה בעם ישראל, הוא היה מלמד אותם אהבת ישראל, מלמד אותם אחריות על עם ישראל. הרב זצ"ל אמר עליו כי הוא מהאחרים היותר גדולים להפצת התורה שיש היום בעם ישראל...

יש אומרים שאצלו למד הרב זצ"ל את חכמת הקבלה העליונה, וגם את הדרך להסתיר את הבקיות וההבנה בחכמה מופלאה זו."

חכם מנחם מנשה (ה'תרנ"ג (1892) - יב' באלול התשכ"ח (1968)) נולד בטורקיה להורים יעקב וסולטנה. בגיל 10 אביו נפטר, והוא נותר עם אמו וארבעת אחיו. למד בקאייק ולאחר מכן באיסטנבול. בגיל 18 התחתן עם אסתר חרז, שהיתה ג"כ יתומה, וגם גדולה ממנו בשנתיים.

בגיל 20 גויס לצבא העותמאני והשתתף במלחמת העולם הראשונה. בתקופתו, הצבא הטורקי היה מורכב ברובו ממוסלמים, ששתיית יין נאסרה עליהם בתכלית האיסור. מי שהפר פקודה זו נענש בצורה קשה, ר' מנחם נהג לסכן את חייו במסירות נפש, לצורך קיום מצוות קידוש. מדי ערב שישי היה נוהג לברוח מהמחנה לבתי היהודים שהתגוררו בכפרים שבאזור, לוקח איתו יין וחוזר למחנה, כדי לזכות את חבריו היהודים שהיו איתו.

בערב שבת אחת כששב אל המחנה תפס אותו קצין וערך חיפוש בבגדיו, ומצא אצלו את היין, והחליט ללמדו לקח ונתן הוראה לחבוט בו עד זוב דם בחצר המרכזית, ולעיני כולם. הקצין היה נורא אכזרי, וגם כאשר שכב ר' מנשה על הארץ כשהוא מתבוסס בדמו, כואב ומתענה בייסורי תופת, המשיך אותו קצין לדרוך עליו. לאחר שהלך המפקד לדרכו, לקחו אותו חבריו היהודים וטיפלו בו, הוא ביקש מחבריו לברר את שמו המלא של המפקד, ושם אמו. באותו שבוע, בליל שבת, הסתגר בחדרו והתפלל וכבר באותו הערב קול רעש גדול הוקם במחנה. המפקד מת במיתה משונה ומתוך ייסורים גדולים, ונעשה קידוש ה' גדול בקרב אנשי המחנה, שידעו כי יש 'סיבה ומסובב' לכל דבר.

בגיל 25 עלה לארץ עם אשתו ובנו דרך מעבר הגבול בלבנון. הם התיישבו בשכונת בית ישראל בירושלים. חכם מנחם למד בא"י אצל הרב יצחק אלפיה, ומשנת ה'תרצ"ד גם למד מהרב יהודה פתיה.

בירושלים עבד כנפח ותוך כדי ניהול את חברת "אהבת חיים" ארגון שעסק בהפצת תורה, תעניות דיבור, נסיעות לקברי צדיקים, לימוד ילדי העולים ודאגה למזונותם בתחילת שנותיה של מדינת ישראל. ובין לבין גם עסק בנתינת צדקה וכלכל אנשים מיעוטי יכולת.